

ارزیابی بانک اطلاعاتی نمایه (لوح فشرده نمایه) بانک اطلاعات متن مقالات نشریات ادواری فارسی

• صفر علی رنجبری

کارشناس کتابداری و اطلاع رسانی

مرکز تحقیقات منابع طبیعی و امور دام استان مرکزی

تاریخچه و امکانات مجله چاپی نمایه و لوح فشرده نمایه از سال ۱۳۷۰ مجله نمایه در جهت راهنمایی استفاده از مقالات نشریات ادواری فارسی منتشر می شود. این نشریه محصول دبیرخانه هیأت امنای کتابخانه های عمومی کشور می باشد و اهداف زیر را دنبال می کند.

۱. اطلاع رسانی در جهت تحقق فعالیت های پژوهشی؛
۲. انتشار فهرست های موضوعی و کتب جدید که در کشور منتشر می شد؛

۳. درج رویدادهای علمی، فرهنگی، هنری کشور.

جهت دسترسی آسان به فهرست ها در مجله نمایه از طبقه بندی دیوئی استفاده می شود و در داخل هر موضوع نیز شناسنامه ها بر حسب الفبایی منظم شده اند. نحوه ورود و جست و جو در اطلاعات هر شماره با راهنمای بازبازی در ابتدای هر بخش مشخص شده است. در تنظیم فهرست ها تا آنجایی که امکان دارد از همه راه ها برای بازبازی اطلاعات استفاده شده است و اطلاعات کتاب شناختی هر مقاله شامل عنوان مقاله، شماره مجله، تاریخ نشر، شماره صفحه مجله ارائه می گردد.

در مجله نمایه اگر محقق نیاز به متن مقاله پیدا می کرد می توانست با پر کردن فرم درخواست متن مقاله مورد نظر خود را دریافت نماید. هم چنین فهرست موضوعی کتاب های منتشر شده در هر ماه نیز چاپ می شد. اما این شکل دسترسی به فهرست های مقالات نشریات به دلیل گستردگی حجم مقالات و وقت گیر بودن

چکیده:

بانک اطلاعاتی نمایه فهرست متن مقالات نشریات ادواری فارسی می باشد که در ابتدا (سال ۱۳۷۰) به صورت مجله منتشر می شد. سپس از سال ۱۳۷۶ به بعد به صورت بانک اطلاعاتی رایانه ای طراحی شد. در این بانک اطلاعاتی علاوه بر فهرست (عنوان، نویسنده، نام نشریه و کلید واژه متن) امکان دسترسی به متن مقالات هم فراهم گردیده است. مسؤولیت بانک اطلاعاتی نمایه به عهده مؤسسه فرهنگی اطلاع رسانی نمایه می باشد و کتابخانه ها جهت دریافت این بانک اطلاعاتی می توانند آن را مشترک شوند. در این مقاله ابتدا تاریخچه کوتاهی از سیر تاریخی مجله نمایه و امکانات آن و سپس توضیحاتی در رابطه با قسمت های مختلف بانک اطلاعاتی رایانه ای نمایه، مزایا و معایب آن، سپس نتیجه گیری و چند پیشنهاد جهت استفاده بهتر از این بانک اطلاعاتی در آخر ارائه می گردد.

الفبایی حرف به حرف مرتب شده‌اند و جست‌وجوگر می‌تواند در قسمت نوار جست‌وجو که در پایین این موضوعات طراحی شده، موضوع خود را تایپ نماید. سیستم طوری طراحی شده که در موقع تایپ حرف به حرف کلمه در روی آن کلمه یا نزدیک‌ترین کلمه آن قرار می‌گیرد و با کلیک روی موضوع مورد نظر عناوین مرتبط با آن موضوع بازیابی خواهند شد.

همین‌طور در فیلد جست‌وجوی عنوان، نویسنده و نام نشریه نیز امکان بازیابی به صورت کلید واژه و محدود کردن کلید واژه با عملگرهای بولین وجود دارد و جهت دسترسی آسان‌تر از فهرست‌ها (بانک واژگان) هر قسمت نیز می‌توان استفاده نمود. یعنی در قسمت فهرست عناوین کلیه عناوین به صورت الفبایی حرف به حرف قرار گرفته‌اند و در قسمت نام نویسنده هم نام خانوادگی و نام به صورت الفبایی حرف به حرف مرتب شده است. جهت آگاهی از فهرست نام‌نشریاتی که مقالات آنها در لوح فشرده اسکن شده است از قسمت فهرست (بانک واژگان) نام نشریات استفاده می‌شود.

مزایا

بهترین استفاده این بانک اطلاعاتی این است که باعث جلوگیری از اشغال فضا توسط نشریات بی‌شماری می‌شود که در عصر انفجار اطلاعات روز به روز در حال افزایش هستند و کتابداران با مشکل نگهداری و حفاظت آنها مواجهند و فضای بسیار زیادی از کتابخانه را اشغال می‌کنند. هم‌چنین بازیابی مقالات و مطالب مورد نظر از میان این نشریات بسیار مشکل و طاقت‌فرسا است. این بانک اطلاعاتی باعث تسریع در بازیابی مقالات از طریق شناسه‌های مختلف شده است، یعنی از طرق مختلف عنوان، نویسنده، موضوع، نام نشریه امکان بازیابی مطالب وجود دارد.

کاری بسیار سخت و طاقت‌فرسا بود. البته این بدان معنی نیست که مجله چاپی نمایه‌کاری بیهوده است، بلکه آن نیز به نوبه خود ارزش بسیار مهمی دارد.

در اواخر سال ۱۳۷۶ اولین لوح فشرده نمایه به بازار آمد. دسترسی از طریق لوح فشرده نمایه به متن مقالات دارای مزایای بسیار زیادی بود. این لوح فشرده ابتدا بدون قفل سخت‌افزاری ارائه می‌شد و کتابخانه‌ها و مراکز علمی و تحقیقاتی می‌توانستند آن را تکثیر کنند و از آن استفاده نمایند. ولی از آن جایی که باید منافع تهیه‌کنندگان این بانک اطلاعاتی همچون سایر نرم‌افزارهای رایانه‌ای تأمین می‌شد از شماره ۸۵ (از ابتدای سال ۱۳۷۸) به بعد این برنامه دارای قفل سخت‌افزاری شد. نوع برنامه نیز تغییر کرد و سیستمی با امکانات بیشتری طراحی گردید. هم‌اکنون شماره ۱۳۲ (اسفند ۸۱) لوح فشرده نمایه در دسترس مشترکان است و ویرایش‌های جدید این برنامه نیز در حال تهیه می‌باشد.

جست‌وجو و بازیابی اطلاعات

در این بانک اطلاعاتی امکان جست‌وجو از طریق نویسنده مقاله، عنوان، موضوع و کلید واژه در متن و هم‌چنین از طریق نام نشریه امکان‌پذیر می‌باشد. با استفاده از عملگرهای بولین (و - یا - نه) امکان کنترل بر روی محدوده جست‌وجو وجود دارد. در قسمت جست‌وجو با تایپ کردن کلیدواژه در قسمت‌های مختلف نام نویسنده، موضوع، کلید واژه متن و نام نشریه می‌توان مطالب مورد نظر خود را بازیابی کرد.

هم‌چنین در قسمت جست‌وجو از طریق بانک واژگان (فهرست) جست‌وجوی موضوع‌ها و کلیدواژه‌ها به صورت فهرست الفبایی واژه‌ها امکان‌پذیر است. به این ترتیب که واژه‌ها به صورت

از مزایای دیگر این بانک اطلاعاتی که بزرگ‌ترین مزیت آن می‌باشد، چاپ متن مقالات و یا ذخیره متن مقالات روی دیسک و یاسی دی‌ها و قابلیت انتقال رایانه‌ای اطلاعات است. علاوه بر این دستیابی به جدیدترین اطلاعات مرتبط در رشته‌ای خاص نیز از مزایای دیگر آن است که جست و جوگر می‌تواند در رشته خود به اطلاعات به روز و متعددی دسترسی پیدا کند و در کلیه جوانب رشته خود اطلاعات را مطالعه نماید. هم‌چنین در قسمت راهنمای نشریات این امکان را برای کتابداران و سایر مراجعه‌کنندگان فراهم می‌سازد که از نام مدیر مسؤول، سردبیر، زمینه فعالیت نشریه، تلفن، دورنگار و آدرس نشریه آگاهی پیدا کنند و مشکل ارتباط با نشریات را برطرف می‌کند و هر نشریه‌ای که لازم باشد جهت غنی ساختن کتابخانه تهیه نمایند و یا با آن نشریه مکاتبه کنند.

معایب

این بانک اطلاعاتی علی‌رغم همه مزایایی که دارد جهت استفاده بهینه از آن به تجدیدنظر و بررسی بیشتر در قسمت‌های مختلف در ویرایش‌های جدید نیاز دارد.

از جمله معایب آن عبارت است از:

۱. عدم امکان چاپ عناوین و نویسندگان مقالات به صورت خطی و ستونی، هر چند به ظاهر این امکان برای چاپ عناوین طراحی گردیده است، ولی عملاً امکان چاپ از طریق آن امکان‌پذیر نیست. یعنی اگر کسی نیاز به عناوین مقالات داشته باشد نمی‌تواند این عناوین را به صورت مجزا چاپ کند.

۲. امکان نوشتن کلیدواژه‌های مختلف به صورت لاتین وجود ندارد. هر چند که اکثر مطالب ذخیره شده در آن به زبان فارسی می‌باشد، ولی امکان کاوش کلمه به صورت حروف لاتین در آن وجود ندارد. (مثلاً در رابطه با کلمه‌ای بخواهیم کاوش نماییم امکان تایپ آن وجود ندارد)

۳. در قسمت جست و جو از طریق موضوعات برای افراد مختلف کاری مشکل است، زیرا اکثر افراد نمی‌دانند که هر کلیدواژه‌ای نمی‌تواند موضوع قرار گیرد و در این قسمت از ارجاع هم استفاده نشده است.

۴. در قسمت چاپ مقالات هم به دلیل اسکن شدن تصاویر امکان دخل و تصرف و تغییر خطوط در متن وجود ندارد و چاپ متن

به یک صورت انجام می‌پذیرد و در بعضی از تصاویر اسکن شده اشکال وجود دارد و قابل مطالعه نیستند.

۵. البته درسی دی‌های جدید مقالاتی هم که به صورت متنی وارد شده‌اند با مشکل روبه‌رو هستند. امید است این مشکل در ویرایش (۱۳۸۲) جدید برطرف شود.

۶. چون همه سی‌دی‌ها بر روی نرم‌افزار نصب می‌شوند، اگر شخصی بخواهد در یک محدوده زمانی خاص مقالات را جست و جو کند جهت غیرفعال نمودن هر یک از سی‌دی‌های ماه‌های قبل و بعد از آن زمان خاص وقت زیادی تلف می‌شود.

۷. تمامی نشریات داخل کشور را در بر نمی‌گیرد.

۸. امکان کلیک کردن بر روی کلمات خاصی که در داخل متن یا قسمتی دیگر وجود دارند نمی‌باشد. به عنوان نمونه، اگر در رابطه با پرورش گوسفند کاوش می‌کنیم اگر به کلیدواژه‌ای دیگر در این ارتباط در متن برخورد کنیم، مثلاً بیماری‌های گوسفند نمی‌توانیم روی این کلیدواژه کلیک کنیم تا منابع مرتبط با آن بازیابی شوند، یعنی متن‌ها به صورت فعال عمل نمی‌کنند.

۹. در قسمت جست و جو از طریق فهرست (بانک واژگان) در فیلدهای نام پدیدآورنده و عنوان وقت بسیار زیادی تلف می‌شود، چون این کلیدواژه‌ها در بانک واژگان بسیار زیاد هستند و زمان زیادی طول می‌کشد که فهرست آن بر روی صفحه مانیتور ظاهر گردد.

۱۰. چاپ یک قسمت خاص از یک صفحه نیز امکان‌پذیر نمی‌باشد.

۱۱. عدم امکان آگاه شدن جست و جوگر از تعداد صفحات موجود در بانک اطلاعاتی و در سطح گسترده‌تر و عدم آگاهی از تعداد کل صفحات یا تعداد مقالات اسکن شده بر روی سی‌دی‌ها از شماره اول تا آخرین شماره و یا مقالات موجود در هر سی‌دی خاص.

نتیجه‌گیری

با توجه به مسائل و مشکلاتی که در بخش نشریات کتابخانه‌ها وجود دارد، اهمیت این بانک اطلاعاتی مشخص است. بانک اطلاعاتی نمایه رسانه‌ای مناسب برای نگهداری مقالات نشریات است که کتابخانه‌ها می‌توانند در بخش نشریات از آن استفاده نمایند. بدین ترتیب هم به صورت چاپ متن‌های

نشریه منتشر می‌کنند ملزم به ارسال یک نسخه از نشریه خود به مؤسسه اطلاع‌رسانی نمایه باشند تا این بانک اطلاعاتی همه نشریات معتبر کشور را شامل شود.

۶. بهتر است صفحات به صورت متن فعال (مثل صفحات وب) طراحی گردند که امکان کلیک کردن بر روی برخی اصطلاحات متن وجود داشته باشد.

منابع:

۱. دبیرخانه هیأت امنای کتابخانه‌های عمومی کشور (۱۳۷۰ - ۱۳۷۷)، راهنمای استفاده از نشریه نمایه، مجله نمایه شماره ۷۰ - ۷۸ ص.
۲. دبیرخانه هیأت امنای کتابخانه‌های عمومی کشور (۱۳۸۲ - ۱۳۷۸)، راهنمای استفاده از بانک اطلاعاتی نمایه، بانک اطلاعات، شماره ۸۵ - ۱۳۲.

مقالات درخواستی و هم به صورت خدمات ارجاعی، مراجعه‌کننده می‌تواند مقاله مورد نیاز خود را در شماره خاصی از نشریه بازیابی کند.

اکثر کتابخانه‌ها در بخش نشریات جهت نگهداری و سازماندهی مجلات و روزنامه‌ها با مشکل مواجه هستند. این بانک اطلاعاتی در هر سی دی که مربوط به یک ماه خاص است، هزاران صفحه را ذخیره می‌نماید که این کار هم باعث می‌شود وظیفه حفظ و نگهداری مجلات بر دوش کتابدار سنگینی نکند و هم مراجعه‌کننده جهت بازیابی منابع خود به راحتی و به سرعت بتواند مقالات مورد نیاز خود را بازیابی نماید. همچنین امکان ذخیره‌سازی و نگهداری متن مقالات و مجلات بسیار آسان‌تر است و برای مدت طولانی می‌توانیم نشریات را نگهداری کنیم، بدون اینکه نیاز به روش‌های خاص برای جلوگیری از فرسودگی آنها داشته باشیم.

پیشنهادات

۱. بهتر است مقالات به جای اسکن به صورت متنی درآیند تا از لحاظ دخل و تصرف در نوع چاپ با مشکل کمتری مواجه شویم.
۲. در قسمت چاپ و ذخیره اطلاعات پیشنهاد می‌گردد، امکان چاپ و ذخیره مطالب به صورت اطلاعات کتاب‌شناختی عنوان، نویسنده، نام نشریه و سال نشریه و چکیده مقاله امکان پذیر شود.
۳. در قسمت جست و جو از طریق موضوع که به صورت بانک واژگان نیز وجود دارد، بهتر است بانک واژگان کلید واژه‌های عمومی نیز وجود داشته باشد تا همه افراد بتوانند از آن استفاده نمایند؛ چون در قسمت موضوعات فقط افراد خاصی مثلاً کتابداران می‌توانند از آن استفاده نمایند.
۴. در قسمت محدود کردن کاوش در یک یا چند ماه خاص باید ترتیبی اتخاذ گردد که جست و جوگر به راحتی بتواند مقالات چاپ شده در ماه خاصی را جست و جو نماید. در این ویرایش به عنوان نمونه، باید ۴۰ بار کلیک شود تا سی دی‌های مربوط به ماه‌های قبل کاوش نگردد و فقط در سی دی ۱۳۲ (اسفند ۸۱) عمل بازیابی صورت گیرد.
۵. جهت استفاده بیشتر از این بانک بهتر است همه مراکزی که